

MAGYARICS TAMÁS, A MAGYAR KÜLÜGYI INTÉZET IGAZGATÓJA

„A ’90-es évek elején valóban unipoláris volt a világ, ezt követően viszont az erőközpontok kezdtek kicsit föléledni. Ez persze nem azt jelenti, hogy az összes spektrumon veszélyeztették volna az amerikaiakat, mert a katonai spektrumban senki nem veszélyeztette. A gazdaságban viszont már veszítettek pozíciókat, csakúgy mint a puha hatalom dolgában – bár pár évtizedig még biztos, hogy McDonald’sok lesznek, nem pedig kebabsütődékben fogunk falatozni, és Michael Jackson hallgatjuk, nem pedig a legújabb kínai popsztárt.”

Magyarics Tamás történész és angolszászszakértő, a történettudományok kandidátusa, habilitált egyetemi docens. 1987 óta az ELTE BTK Angol-Amerikai Intézetén működő Amerikanisztika Tanszék oktatója és részint tanszékvezető-helyettese, de emellett több más hazai és külföldi egyetemen is tart kurzusokat. Számos amerikai és nemzetközi politikai témájú tanulmány, elemzés, tankönyv és szakkönyv szerzője vagy társszerzője. Több éven keresztül a Magyar Külügyi Intézet kutató munkatársa, jelenleg igazgatója, valamint a Külügyi Szemle és a Foreign Policy Review folyóiratok főszerkesztője. Egyéb szakmai-diplomáciai szerepvállalásai közül kiemelkednek: a Magyar Atlanti Tanács főtitkári és a Demokratikus Átalakulásért Intézet igazgatóhelyettesi posztja.

Magyarics Tamással az Obama-adminisztráció kül- és belpolitikájáról, a közelgő ciklusközépi kongresszusi választások, illetve a két év múlva esedékes elnöki újraválasztás kilátásairól, az amerikai külpolitikai doktrínákra vonatkozó elméleti kérdésekről, a posztbipoláris éra nemzetközi rendszerének főbb jellegzetességeiről és folyamatairól, a magyar külpolitika elmúlt húsz évről és aktualitásairól, valamint a Magyar Külügyi Intézet igazgatójaként megvalósítani tervezett elképzeléseiről beszélgettünk.¹

¹ Az interjú 2010 októberében készült.

Legutóbb 2008 végén, folyóiratunk 2009/1-2. számához kerestük meg Önt egy tanulmány megírására való felkéréssel, amelyhez két témafelvetésünk volt: a transzatlanti kapcsolatok alakulása a 2003-as iraki háború tükrében, illetőleg az akkor frissen megválasztott Obama elnök várható külpolitikája – akkor az előbbit, a történelem számára tudományosan feldolgozható témát választotta, azóta viszont eltelt két év... Adja magát tehát első kérdésként: a ciklus közepéről visszatekintve mik Obama elnök külpolitikájának főbb jellegzetességei és főbb elemei?

A külpolitikában az Obama-elnökség demokrata hagyományt próbál folytatni, ami nem más, mint a liberális internacionalizmus, tehát olyan külpolitika, amely elvileg az erő alkalmazását kevésbé tolja előtérbe, mint adott esetben a réalpolitikások vagy a neokonzervatívok – akik a liberálisok és a réalpolitikások egyfajta keverékét alkották. Barack Obama Bushsal szemben határozta meg magát elsősorban, és egy nagyon fontos kérdésre összpontosított kezdetben: a nye-i tipológia alapján az úgynevezett puha hatalmi attribútumok fontosságára, az adott esetben az amerikai imázs valamiképpen helyreállítására. Kezdetben nagyon sok erre irányuló lépést tett – szimbolikust és nem szimbolikust egyaránt. Ilyenek voltak például, hogy az első napon aláírta a Guantánamo bezárásáról szóló utasítást, videóüzenetet küldött a tálib vezetésnek, a kairói beszédben kezét nyújtott a muzulmán világ felé, a Közel-Keleten a különböző elemek közt különbséget tevő, kifinomultabb külpolitikát próbált vázolni. Ezek a lépések mind azt szolgálták, hogy a bushi külpolitikát jellemző, elsősorban a nemzetközi jog sajátos értelmezéséből fakadt éleket lefaragja.

Mindazonáltal, ha a második év végén az eredményeket nézzük, azért ezzel valójában túl sokat nem ért el: Guantánamo még mindig nyitva van, az amerikai katonai jelenlét mindmáig jelentős a közép-keleti térségben. Ráadásul mindezt szükségszerűen össze kell kapcsolni a belpolitikával is: az egyik legnagyobb gyengesége az Obama-adminisztrációnak, hogy a jobboldalt nem tudta megnyerni, miközben a baloldalon nagyon sok kiábrándult szavazó van, és a közepről is elég sokan pártoltak el. A baloldalon sokan tényleg azt hitték, hogy Guantánamót valóban be fogják zárni másnap, hogy az amerikai katonákat haladéktalanul visszavonják a távoli missziókból; ehelyett azonban az történt, hogy az amerikai külföldi haderőt mindössze átcsoportosították Irakból Afganisztánba. És igaz, hogy Afganisztán „népszerűbb”, igazolhatóbb volt kezdetben, mint Irak, de míg Irakot Bush háborújának lehetett felfogni, Afganisztán egyre inkább Obama háborúja marad az amerikaiak szemében, az ottani eredménytelenség pedig nyilvánvalóan visszaüt kül- és biztonságpolitikájának megítélésére, ezen keresztül pedig belpolitikai támogatottságára is.

Ami Közép-Európa szempontját illeti, Obama esetében igen ellentmondásos. A legnagyobb érdeklődést és vitát kiváltó döntés a *reset* volt,

amikor Biden alelnök nagyon korán, még az adminisztráció első hónapjaiban, a februári brüsszeli biztonságpolitikai konferencia fórumán beszélt e koncepcióról. Ennek vannak persze optimista és pesszimista megközelítései – Washingtoné talán realistább megközelítés. Az elképzelés lényege az, hogy Oroszországot a stratégiai érdekek miatt valamiképpen meg kell békíteni, tehát nem szabad irritálni olyan kérdésekkel, amelyek nem létfontosságúak az amerikaiaknak. Érdekes módon ez nem liberális internacionalista, hanem inkább reálpolitikai vonulat – vagyis az obamai külpolitika teljességét már ettől a ponttól kezdve is nagyon nehéz kategorizálni. A *reset* mögötti lényeges kérdések pedig a következők voltak: nonprolifерáció, Oroszország potenciális partneri szerepvállalása Iránban, az energiakérdés megoldása – ezekkel szemben tehát a másik oldalról az egyéb kényes kérdéseket, mint amilyen az emberi jogok tiszteletben tartása, a sajtószabadság, politikai indíttatású gyilkosságok, oknyomozó újságírók titokzatos eltűnése és így tovább, le kell venni a napirendről. E sorba illeszkedik a rakétavédelem is: Moszkva nagyon jól tudta, hogy nem valós katonai fenyegetésről van szó, inkább csak az orosz nagyhatalmi presztízsnak jelentett volna némi sérülést; az Obama-adminisztráció mindenesetre hajlandó volt megtenni egy olyan, szimbolikáját tekintve nagyon rosszul kivitelezett lépést, ami ugyanakkor katonapolitikai szempontból indokolható. Eltekintve a kérdéskör technikai hátterétől is – hogy egy ballisztikus rakétavédelem mennyire állna helyt egy iráni vagy közel-keleti ballisztikus rakétaveszélynél, hogy Alaszka és Kalifornia mellett a harmadik láncnak Közép-Európában kell-e lennie, vagy hogy az iráni fenyegetés mennyire valós vagy nem valós s a többi – az obamai döntés logikus volt: abból indult ki, hogy az irániak távol vannak, és helyette inkább a fokozatos védelem kell, tehát Aegis-hadiahajók és Patriot-rendszerek telepítése a Közel-Keletre és egyéb stratégiai pontokra, vagyis olyan megoldások, amelyek Moszkvát kevésbé irritálják és egyben valósabb védelmet jelentenek. Ez alapvetően rendben is lehetett volna, viszont érdekes – és ez egy paradoxona az Obama-adminisztrációnak –, hogy miközben Obama és csapata az elnökséget ragyogó kommunikációval nyerte meg, addig elnökként, hatalomban egyik kommunikációs hibát a másik után követik el (és nem csak ebben a kérdésben, hanem belpolitikai kérdésekben is): nem tudják eladni saját politikájukat. Ebben a konkrét ügyben például szeptember 17-ét választották arra, hogy a lengyel és a cseh vezetést fölhívják azzal, hogy törölték a ballisztikus rakétavédelem illető elemeit, ami egyrészt a közlés módja, vagyis a telefonos informálás miatt jelentett egyfajta arculapást – márpedig pont ezért támadták korábban Busht is, hogy lekezeli a szövetségeseket –, másrészt szeptember 17-e annak az évfordulója, amikor a szovjetek 1939-ben megtámadták Lengyelországot. Ez ráadásul hozzáadódott ahhoz, hogy a szeptember 1-ei II. világháborús gdański

megemlékezésen, ahol a legillusztrisabb vendégek között ott volt Medvegyevtől Merkelig mindenki, az Egyesült Államokat csupán egy volt védelmi miniszter képviselte, az a William Perry, aki köztudottan azok egyike volt, akik annak idején a lehangosabban elleneztek Lengyelország, Csehország és Magyarország NATO-tagását. Tehát nagyon érzéketlenül álltak a kérdéshez, és ez váltotta ki a 22-ek azóta sokat bírált levelét, amit Közép-Európa országaiból számos állami vezető, volt állami vezető és diplomata is aláírt, és amely egyértelműen a régió leértékelődéseként értékelte a fejleményeket. Ráadásul az amerikai–orosz *reset*nek részét képezi az is, hogy az orosz nagystratégiát abban a vonatkozásban is tiszteletben kell tartani, hogy Oroszországnak egyértelmű célja, hogy Közép-Európában elvesztett bizonyos pozícióit visszaszerezze – itt persze nyilván nem katonai konfliktusokról van szó, hanem inkább gazdasági érdekekről, amelyek érvényesítési kísérletére több magyar vonatkozású példa is akadt az utóbbi években.

Ugyancsak ellentmondásos szakmai szempontból Obama nukleárisfegyver-mentes világ-képe. Az elnök ráadásul nem is magyarázta pontosan el, hogy konkrétan mire gondol. Mindenesetre, ha egymás mellé teszünk egy elképzelt nukleárisfegyver-mentes világot és a nukleáris fegyverekkel rendelkező, tehát mostani világot, akkor elméletileg nem biztos, hogy az előbbit békésebbnek lehet elképzelni. Jobban megvilágítva: a hidegháború alatt köztudott volt, hogy egy nukleáris háborút nem lehet megnyerni, és ez egy máig érvényes alaptétel, viszont egy nem-nukleáris háborút meg lehet nyerni; vagyis az, hogy a világtörténelemben jelenleg egy hosszú, majd' 70 éves olyan periódus van, amelyben a nagyhatalmak nem kerültek közvetlenül háborúba egymással, az többek között annak köszönhető, hogy egy ilyen háború nem lett volna megnyerhető. Más oldalról: elméletileg be lehet bizonyítani, hogy egy nukleárisfegyver-mentes világ instabilabb lehet, mint egy nukleáris fegyverekkel rendelkező világ. Nem is szólva az olyan politikai és technikai részletekről, hogy ki lesz az utolsó, aki le fog szerelni, illetve miképp lehet megbízhatóan verifikálni a leszerelés megtörténtét – mindez jelen körülmények között megoldhatatlan lenne, és olyan bizalmat feltételezne az atomhatalmak és az összes többi ország között, ami jelen pillanatban nem létezik. Jóllehet egyes államok megpróbálnak egyfajta posztmodern, liberális külkapcsolati stratégiát alkalmazni, amelyben óhatatlanul is kevesebb kemény elem van, mindeközben ugyanakkor az államok egy jelentős része – és többek között a felemelkedő államok közül néhány, mint például Kína – teljesen egyértelműen hatalmi politikát játszik, illetőleg emellett létezik még egy harmadik nagy csoport is, a „premodern-szerű” államalakulatoké. Mindez különösen annak tükrében érdekes, hogy manapság gyakorta hallani „a Nyugat alkonyáról”, aminek a konklúziója akár épp az is lehetne, hogy a

Nyugat által preferált liberális, posztmodern szemlélet a nemzetközi kapcsolatok megközelítésében is vereséget fog szenvedni, vagy legalábbis háttérbe fog szorulni azokkal a szemléletekkel szemben, amelyeket a feltörekvők képviselnek, márpedig ott egyértelműen hatalmi vagy erőegyensúlyi politikát folytatnak.

Összegezve tehát, sok elméleti kuszaság van, amit persze nem kell, hogy Obama személyesen tisztázzon – ő amúgy sem külpolitikai jártasságáról volt elsősorban ismert, ezért Joe Biden az alelnök. Az viszont politikailag mindenesetre visszaüthet, ha efféle dolgokat nem nagyon magyaráznak meg az embereknek – főleg hogy bevett gyakorlat volt az elnököknek a Fehér Házat arra fölhasználni, hogy onnan megpróbálják felvilágosítani, bizonyos irányú gondolkodásra készíteni az embereket.

Ha az egyik legfrekvenciáltabb régiót nézzük, a Közel-Keleten szintén nem mozdultak előre a dolgok. Úgy tűnik, Izraellel és Izraelben – hogy egy képzavarral éljek – törököt fogtak. Obama nem igazán engedheti meg, hogy egy ilyen helyen kudarcot valljanak, ezért nagyon óvatosan, csak megbízottain keresztül próbálja kezelni a konfliktust, így idáig főleg George Mitchell és Hillary Clinton személyén keresztül próbálták áttörést elérni, mindeddig sikertelenül. Hasonló a helyzet Irán esetében is. Külpolitikában tehát, azt lehet mondani, drámaian új fejlemények nem voltak.

Egy-két új jelzés persze van. Például a Clinton-beszéd Hanoiban, amelyben a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatban kifejtette, hogy az mindenki tengere, nem egyetlenegy országé, aminek kapcsán Peking már most előre úgy veszi, hogy Washington megpróbál egyfajta feltartóztatási politikát folytatni ellenük. A Kínával szomszédos országok nem is veszik rossz néven az amerikai védőernyőt, mert sokan aggódnak amiatt, hogy a kínaiak egyre erőteljesebben fogalmaznak meg különböző igényeket mindenkivel – Dél-Koreával, Vietnammal, Japánnal – szemben. Az agresszívabb kínai külpolitikát a szomszédok aggódva figyelik, és az amerikaiak, úgy tűnik, itt nem kívánják tolerálni a nagyhatalmi terjeszkedést.

A másik oldalon viszont megfigyelhetjük az Európával szembeni távolságtartást: hogy Barack Obama nem jön el EU–USA-csúcsra vagy hogy Catherine Ashton relatíve alacsony szinten fogadják. Ez részben persze az Unió hibája is, mert egyrészt ahhoz, hogy a nagyhatalom tagországok megtartsák erős befolyásukat, a külügyi főképviseelő gyenge kell legyen, másrészt pedig az európaiak egyre inkább Európával vannak elfoglalva és egyre kevésbé hajlandók arra, hogy használni engedjék magukat, így az értékük – idézőjelben – csökkent Washington szemében. Mindenesetre többen megfogalmazták, hogy talán Bush volt az utolsó „európai” elnök, és még lehet, hogy Európa vissza fogja sírni őt, aki a második elnöksége alatt jobban együttműködött az európaiakkal, míg Barack Obamára pedig a fentebb példázott közömbösség jellemző inkább. Ettől függetlenül persze

Európa az első számú gazdasági partner, a szövetségi rendszert is fenntartjuk, tehát itt azért vannak reális tények, amiket nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Ha összegezni kéne, azt mondhatjuk, hogy Barack Obama külpolitikája nem hozott semmi olyan változást, amelyet ígért – persze ez nem jelenti azt, hogy nem is fog, még van elég idő. A nyitások több vonalon megtörténtek, de azokat a mélyen gyökerező problémákat – Közel-Kelet –, amelyeket több mint fél évszázadon keresztül nem sikerült megoldani, nem valószínű, hogy a következő két évben meg fogják, és a nemzetközi rendszer az Egyesült Államokon kívül álló sajátosságai – Kína expanziója – ugyancsak nem egy obamai külpolitikára adott válasz. Ráadásul hozzá kell tenni, hogy az amerikaiak stratégiai pozíciói gyengülnek, és azt is figyelembe kell venni, hogy Obama elég rossz kártyákat kapott, úgymond. Ebből a megvilágításból tulajdonképp, amit lehetett, azt kihozta az adottságokból, de semmi olyat nem tudott csinálni, ami kiemelné őt az átlagos amerikai elnökök sorából.

Obama külpolitikája tekintetében fentebb több hangsúlyos, de néhol ellentmondásos elemet is felsoroltunk. Ennek kapcsán érdekes, hogy egyes cikkekből még jóval a megválasztása előtt megjelent az Obama-doktrína terminus, amit a sajtóban és elemzői körökben már sokan és többször áértelmeztek. Fölvetődik tehát a kérdés: indokolható ez a terminus egyáltalán, és ha igen, akkor mit jelent?

A doktrína olyan koherens irányvonalat, keretet jelent, amely mentén, amiben mozog egy adminisztráció. Én Obama-doktrínát koherensen nem nagyon látok. Korábban szó volt erről: liberális elemek keveredtek reálpolitikai elemekkel – tehát nehéz lenne azt mondani, hogy egy irányba állt be, még ha inkább az előbbieket is vannak túlsúlyban. Egyfelől Afganisztánban csapatnövelés volt, másfelől Obamánál a gazdasági és diplomáciai eszközök használata dominál. Tehát olyan egységes, markáns doktrínáról nem beszélhetünk, mint amilyen például a Bush-doktrína volt, vagy az összes doktrína az amerikai történelemben, amit egyértelműen, tulajdonképpen hívószavakkal meg lehetett különböztetni. Obamának ez az összetettsége egyébként jól tükröződik belpolitikai vagy akár egész politikai pályafutásában is: nagyon nehéz skatulyázni. Belpolitikában az egyik baj éppen az, hogy baloldali retorikával sokszor középútas politikát folytat, ami miatt a baloldaliak azért támadják, mert a politikája maga nem baloldali, a középútasok meg azt kifogásolják, hogy miért baloldali a retorikája. Obama úgynevezett posztmodern vagy posztpárti elnök akart lenni, és a külpolitikában is látszik, hogy ő nem hajlandó sem liberális, sem reálpolitikai politikát folytatni, hanem a problémákhoz pragmatikusan, eseti alapon viszonyul. Ez egyszerűen kizárja, hogy doktrínáról beszélhessünk.

Ezek szerint Obama külpolitikáját a Walter Russell Mead-féle négyes tipológiába sem lehet egzakt módon belehelyezni?

Igazán egzakt módon nem. Kicsit megengedőbben, talán a wilsoni attitűd áll legközelebb hozzá. De ezek a tiszta paradigmák gyakorlatilag egyébként sem léteznek. Az pedig igazából eldöntetlen dolog, hogy egyáltalán jó-e, ha van egy határozott irányvonal, és ebből hullnak úgymond jobbra-balra a forgácsok, viszont mindenki látja, hogy merre megy, vagy jobb egy olyan külpolitikai irányvezetés, ami eredendően és tudatosan hajlékonyabb, mert azt mondja, hogy mi nem „forgácsolunk”.

A külpolitikánál és a doktrínánál maradvá még egy utolsó, elméleti jellegű kérdés: az Egyesült Államokban nagy hagyománya van a külpolitikai doktrínaalkotásnak. De van valami objektív kritériuma annak, hogy egy külpolitikai programot vagy projektet, egy diplomáciai megközelítésmódot, egy stratégiai koncepciót, egy elnöki vagy tisztségviselői megnyilatkozást mi alapján mondhatunk doktrínának, vagy inkább a sajtónak vagy a politikai stábnak az akarátán múlik, netán a véletlenszerűségnek van alárendelve, hogy a történetírás később mit tart számon doktrínaként?

Én azt mondanám, hogy nagyon sokat számít az, hogy van-e valami olyan fonal, amire föl lehet fűzni a többi. Visszatérve a klasszikus doktrínákra: volt a Stimson-doktrína – az Egyesült Államok nem békés úton végrehajtott területváltozást nem ismer el, pont (ha nem ismert el jobbról és nem ismert balról sem, akkor ez egy doktrína, egy határozott irányvonal). Vagy doktrína volt a Truman-doktrína is, aminek égisze alatt a kommunizmus ellen az egész világra kiterjedően fellépett az Egyesült Államok (és egyébként nagyon sok esetben a szociáldemokratákat vagy a mérsékelt baloldalt támogatta inkább, nem a jobboldalt, mert a kommunizmusnak a régebbi ellenfelei a mérsékelt baloldaliak voltak – mint ahogy ezt annak idején Sztálin is fölismerete, amikor Németországban a kommunisták a szociáldemokratákat tekintették sokkal nagyobb ellenségnek, mint a náciakat, mert úgy gondolkodtak, hogy a hasonszőrűek vonhatnak el tőlük könnyebben embereket, nem a jobboldaliak). Vagy mint a Reagan-doktrína, ami kimondta, hogy támogatja a kommunistaellenes felkelőket, pont – függetlenül attól, hogy éppen Nicaraguáról és a contrákról volt-e szó, őket is támogatta. Ezek doktrínák. Ezekbe be tudjuk illeszteni, e mellé föl tudjuk sorakoztatni azokat a politikákat, mint amiket például Truman esetében – Görögország és Törökország megsegítése, különböző titkos akciók és egyebek. Obama esetében ilyesmi nem látszik. Az nem egy doktrína például, hogy az Egyesült Államok megőrzi vezető pozícióját – mert arról, hogy hogyan és miképpen, nincs szó.

A külpolitikáról áttérve a belpolitikára: idézzük fel és értékeljük az eddigieknek megfelelően most belpolitikailag az Obama-kormányzat elmúlt két évét! Illetve érintőleg a külpolitika belpolitikai relevanciájáról is talán még annyit, hogy tekintettel a ciklusközépi választások fokmérő voltára, a népszerűség alakulásában mennyire játszanak szerepet külpolitikai megfontolások?

Az utóbbi kérdésre elég egyszerű válaszolni: a külpolitika nem játszik jelentős szerepet, főként nem az időközi választásoknál, ahol nem elnököt választanak, hanem képviselőket és szenátorokat. Egyetleneg jelölről sem tudok, aki külpolitikai platformmal indulna, és a kampány során sem hallottam, hogy külpolitikai kérdés fajsúlyos témaként merült volna föl. Ha mégis, legfeljebb gazdasági szempontból – hogy mennyi pénz megy Kínába, hogy munkahelyek mennek Kínába. A Közel-Kelet, az orosz–amerikai, az európai–amerikai viszony egyike sem kérdés. Ami kérdés egyáltalán bejön, az az, hogy a kereskedelem hogyan alakul, és főleg Kínával kapcsolatban ez is.

Belpolitika. Úgy gondolom, belpolitikában Obamáék egyik – nem hibája, de – koncepcionális gyengesége abból adódott, hogy túligérték magukat, túlzott várakozásokat keltettek. Persze mindenki túlzott várakozásokat kelt, olyan jelölt nincs egyetlen országban sem, aki ne ígérne többet, mint amennyit teljesíteni tud. Viszont Obama teljesen új, posztmodern elnökségért futott: azzal, hogy túlemelkedik a pártpolitikai korlátokon, hogy Washingtont kisöpri, és mindent újra fog kezdeni. Persze ez nem teljesen új: az utolsó három-négy évtizedben talán egy elnök nem tudott Washington ellen indulni, ez pedig az idősb Bush volt, mert ő maga volt egy az egyben Washington – alelnök, CIA-igazgató és ENSZ-nagykövet korábban. De Carter, Reagan, Clinton, ifjabb Bush Washington ellen indult, mert ez népszerű. Tehát Washington ellen indulni önmagában nem tekinthető különösnek. Amiben ő meghaladta elődeit, az az volt, hogy egy olyan belpolitikai programot helyezett a középpontba, ami az utóbbi negyven-ötven év egyik legösszetettebb kérdéskörét képezi: az egészségügyi reformot. Márpedig olyan kérdést helyezni középpontba, ami a legnagyobb vitát váltja ki, plusz még belpolitikán túli politikát hirdetni: a kettő nehezen összeegyeztethető.

Győzelmét követően, választási ígéreteihez híven, Obama az egészségüggyel kezdte, és – sokan úgy gondolják – nem ez lett volna a legnagyobb gond, hanem a gazdaság és a költségvetés, és elsősorban ez indokolja hihetetlen népszerűségvesztését. Ugyanis – amiről kevesen beszélnek – abból, hogy körülbelül 20 millió embert ellát – mert vegyük észre: nem az összeset, hisz a számok már eleve ott nem stimmeltek, hogy a kezdetben 40 milliőról beszéltek, később 30 milliőról, aztán abból lett olyan 15-25 millió körül –, ő nem nagyon tud profitálni a szavazófülkékben, mert

ezek a milliók azok közül kerülnek ki, akik általában nem is szavaznak. Persze ezt még lehet pozitívan is kommunikálni, hogy „őt nem érdekli a közvetlen politikai haszonszerzés”, csakhogy az eleve nagyon ellentmondásos, hogy a koncepció maga valóban jó-e. Egyes vélemények szerint tulajdonképpen nem az volt a baj a rendszerrel, hogy az emberek kimaradtak – és nem is maradtak ki teljesen, mert az eleve hamis kép, hogy otthagyják az embereket az utcán, ugyanis ez így nem igaz, mert el kell látni őket, sőt meglehetősen komoly költségbe kerül a kimaradtak ellátása, pont mert kimaradtak –, hanem az, hogy olyan sok pénz van az egészségügyben: egy emberre körülbelül kétszer annyit költenek, mint Európában, a kiváló francia vagy német egészségügyi rendszerben. Tehát a pénz ott van, csak rosszul használják föl. És ennek tudatában tíz év alatt újabb egybillió dollárt pumpálni ebbe a rendszerbe sokak szerint csak még inkább drágává, és korántsem biztos, hogy hatékonyabbá teszi a rendszert. A bírálók azt mondják, hogy nem ezen az oldalon, hanem a költségek oldalán kellett volna megfogni a rendszert – többek közt az olyan kérdésekben, mint az orvosi műhibaperekben megítélhető kártérítési összegek felső határa s a többi. Csakhogy ebben a perspektívában viszont erőteljes lobbicsoportok ellenérdekeltek, így itt rögtön pártpolitikai megfontolások jöttek képbe.

A másik taktikai jellegű hiba az volt, hogy amikor Obama észrevette, hogy ez ekkora nagy „jéghegy” lesz, akkor elegánsan félreállt, és átengedte a kezdeményezés nagy részét a Kongresszusnak. Ez ugyan egyfelől ügyes húzás volt, mert ettől Nancy Pelosi lett a „rosszcsont”, őt lehet szidni leginkább, viszont másfelől ez a példa nagyban gyengítette az elnök vezetési képességének a megítélését. Tehát ebben benne rejtett az a veszély, hogy *lose-lose situation* váljon az ügyből, mert ha keresztülnyomja mindenképpen, akkor azt mondják, hogy egy teljesen rossz rendszerrel akarja felváltani a nem megfelelő rendszert, amikor pedig félreállt, akkor pedig azt mondták, az elnök nem erős vezető, mert a szabályozás nagy részét a kongresszusi vezetők írogatták.

Mindezekre ráadásul rakódik az, hogy Obama *universal health-care*-t ígért, és ha már belevágott, a törzsszavazók azt várták tőle, hogy akkor legyen 100%, de amikor Obama látta, hogy ez nem fog menni, jöttek a megalkuvások, és végül több tízmillió ember kimaradt a „*universal*”ból”, vagyis tulajdonképp nem lett *universal*. Így a baloldal csalódott, hogy ebben a *signature issue*-ban, amire elnöksége első felét Obama rátette, nagyon jelentős engedményt tett, és nem állt ki eredeti ígérete mellett. A demokrata törzsszavazók tehát boldogtalanok, mert azt mondják, hogy megint csak az egészségügyi intézményeknek és biztosítóknak tettek engedményeket, miközben a republikánus oldal eleve elutasította a reformelképzelést, mert a pénzalapú egészségügyi ellátásban hisz, és nem az állam szerepét hangsúlyozná – amikor Obama előállt vele, azt mondták rá, hogy szocialista,

hogy európai, és ehhez hasonlók. Vagyis sem a másik oldalt nem sikerült megnyernie, sem a saját oldalt megtartania.

Illetőleg a baloldalon sokak szerint nem ez volt az első számú baj, hanem a munkanélküliség. Mondhatjuk, hogy cinizmus, de ettől még nincs másképp: az embereket végül is az érdekli, hogy van-e munkájuk, és kevésbé érdekli, hogy a híd alatti csavargónak van-e egészségügyi ellátása vagy nem (és ő úgysem szavaz, ugye...). Az persze más kérdés, hogy e tekintetben tudott-e volna valamit tenni egyáltalán, hisz a gazdasági folyamatok hosszabb kifutásúak. Az, hogy több száz-milliárdos csomagokat alkottak, még rendben volt, csak a baloldal azt vette zokon, hogy ebből az AIG-t, a Chryslert, a GM-et, a bankokat mentették meg, holott ők nem erre szavaztak, és pont azért nem szerették Busht sem, mert a Wall Streetet támogatta elsősorban. Szóval Obama ezzel megint csak olyan helyzetbe manőverezte magát, amiből nem lehetett jól kikerülni, mert ha gazdaságélénkítő csomagban vagy amerikai értelemben vett klasszikus liberális politikában gondolkodik, ami Roosevelttől kezdve a hagyományos demokrata gazdaságpolitika – hogy az állam pénzt pumpál a keresleti oldalba, az emberek zsebébe, hogy ezzel élénkítse a gazdaságot, az egyenlőséget elébe helyezve a szabadságnak –, akkor megint csak túlzott baloldalisággal vádolják. Mindeközben baloldali közgazdászok amiatt bírálják, hogy túl kevés pénzt tett a gazdaságba – Paul Krugman és Robert Reich többekkel együtt amiatt ostorozzák, hogy nem az egészségüggyel kellett volna kezdenie, hanem akkora lökést kellett volna adni a gazdaságnak, közmunkák beindításával s a többi, amivel a munkanélküliséget az ígéretekhez megfelelően le lehetett volna vinni – annál is inkább, mert erre Amerikának előbb-utóbb mindenképp szüksége lenne, mivel infrastruktúrája, a közlekedéstől az oktatásig, kezd elavulni. Obama végül ezt is olyan „kecske és káposzta”-alapon oldotta meg, hogy beletette azt a pénzt, amit Bushék, de többet nem, ami viszont a baloldalnak újfent nem volt elég, míg a jobboldalnak ez is sok volt (plusz mindeközben még a munkanélküliségi mutatók is romlottak). Ez újabb olyan helyzetet teremtett, ami – rövidtávon legalábbis – az ő filozófiáját vagy vezetői képességeit kérdőjelezte meg.

Az adókérdéssel ugyancsak karakterisztikusan ellentmondásosan bánnak: hogy a Bush-féle adócsökkentést, ami lejár most decemberben, hogyan kell megoldani. Az egyik oldal azt mondja, hogy meg kell hagyni, vagyis meg kell újítani, mert regresszióban adót növelni „az álmoskönyv szerint nem jelent jót”. A másik oldal viszont azt mondja, hogy Obama azt ígérte, hogy a 250 ezer dollár fölötti jövedelmeket, vagyis a felső 2%-ot meg fogják adóztatni – tehát az alatt meghagyják Bush adócsökkentését, a fölött viszont visszaállítják az azt megelőző adózást.

Úgy tűnik, hogy mindezek tetejébe gazdasági csapata is szétszéledt:

Larry Summerstól Christina Romerig mindenki eltűnt onnan, ami egyértelmű jele annak, hogy nem tudtak mit kezdeni a helyzettel. Ezek után feltehetően különböző helyekről olyan menedzsereket hoznak be, akik a második év után, tehát bő egy évvel a választások előtt már nem fognak nagyobb horderejű változtatásokba, mert a cél ettől kezdve az lesz, hogy valamiképp kihúzzák 2012-ig nagyobb botrány nélkül.

Mindent egybevetve úgy látom, az Obama-adminisztráció kissé elmulasztotta az első két évében, hogy valami jelentőset, akár „felforgató” dolgot is csináljon, helyette pragmatikusan ide is, oda is „sasszézott” egy kicsit, és ez most visszaüt, mert nem sikerült senkit sem megnyerni a túldalról, viszont sokakat elveszített a sajátjai közül.

Ha már Obama-elnökségről, elégedetlenségről és túlzott várakozásokról beszélünk, mennyire vezet ez akár a másik oldalon a Tea Party-mozgalom megerősedéséhez?

A tea-mozgalom neve felfogható a „Taxed Enough Already” szavak „*backronym*jeként”. Vagyis a mozgalom adópolitikai indíttatású, de ez csak egy alprobléma volt, és nem kizárólag Obama vagy a Demokrata Párt ellen irányult, hanem a republikánus oldal megosztottságát is jelzi. Az oldalon belül körülhatárolható egyrészt a fiskális konzervatív, másrészt a nemzetbiztonsági konzervatív, harmadrészt az értékonzervatív tábor. Közülük a fiskális konzervatív tábor elégedetlen és elutasító volt már a sok szövetségi programot felkaroló, a „fából vaskarikát”, a nagyállami konzervativizmust megvalósító Bush alatt is, amiért ők Busht egyenesen a hagyományos konzervatív pénzügypolitika elárulásával vádolták. Obama erre még további programokat (például a *no child left behind* reformja) indított be, amitől a központi költségvetés még inkább megugrott. Ez természetszerűleg még inkább felháborította a fiskális konzervatívokat. A tea-mozgalom tehát elsősorban demokrataellenes, de ugyanakkor republikánusellenes is. Látszik, hogy nagyon sok helyen, többek közt kisállami retorikával, jobbról és gazdasági-pénzügyi alapon támadva az *establishment*et, az értékonzervatív vagy nemzetbiztonsági konzervatív jelölteket ütötték ki a versenyből – lásd például Sharron Angle esetét a nevadai republikánus jelöltválasztáson. Mindazonáltal megjegyzendő, hogy a republikánusok köreiből egyáltalán nem újszerű ez a vonulat, hisz gondoljunk például 1994-es, komoly támogatottságot szerzett Contract with America programjukra. De akárhogy is, érdekes lesz ezeken a választásokon, hogy mindezek mennyire fogják befolyásolni a végkimenetelt – paradox módon még akár az is elképzelhető, hogy nem szándékolt következményként Obamát fogják segíteni azzal, hogy a megválasztható republikánusokat kiütötték a republikánus előválasztásokon. A felmérések

szerint az a nevadai republikánus, aki a konkrét esetben Sharron Angle-lel szemben kiesett, majdnem biztosan legyőzte volna Harry Reid demokrata jelöltet, míg Sharron Angle sokakat annyira elidegenített megosztó, szélsőséges kijelentéseivel, hogy nem kizárt, hogy az ő párharcukban Harry Reid fog győzni, és elképzelhető, hogy Obama ilyenek miatt tartja meg a demokrata kongresszusi többséget. De hát végül is az amerikai politikai élet arról szól, hogy középutas, Amerikában soha nem voltak a szélsőséges irányzatok meghatározóak. És ez Obamát és a Demokrata Pártot erősítheti.

Ugyanakkor, szintén érdekes módon a demokraták nagy többsége pedig Obama ellen kampányol. A jelöltek olyan kampányhirdetésekkel népszerűsítik magukat például, hogy „én az egészségügyi törvény ellen szavaztam”, „én a bankok és az autótársaságok kiségitése ellen szavaztam”, „én vagyok, aki ki tud állni ezekért az igazi elvekért, és én az elnökkel szemben is meg tudom védeni ezeket”. Obama tehát most egyáltalán nem „szupersztár”, nem jellemző, hogy minden kampányrendezvényre őt hívnák „turnézni”.

Ez megvolt Bill Clintonnál is, nem?

Sőt. Viszont most inkább Clinton az, aki inkább kampányol, mert egy idő múlva az emberek elfelejtik, hogy miket rontott el, és Clinton népszerűbb a demokraták körében, felkapottabb kampányszónok, mint Obama.

Még egy kérdés az egészségügyhöz vagy akár a gazdaságélénkítő csomaghoz visszakanyarodva: milyen kijutási lehetőségei vannak Obamának a tekintetben, hogy az eddig lose-lose szituációba torkollott kompromisszumok közt egyensúlyozó politikájából a következő két év végére mégiscsak pozitívan jöjjön ki?

Hát, ez attól függ, hogy mi lesz a most előttünk álló választások eredménye. Ha a republikánusok akár csak az egyik házat megnyerik, akkor szinte semmi. Ugyanis a republikánusok minden eszközt meg fognak ragadni arra, hogy blokkolják a folyamatokat, és például az úgynevezett *appropriationst*, vagyis a „felajánlási pénzeket” ne költsék el. Ez annál is inkább így lesz, mert már az első két évben látszott, hogy nagyon kényelmes demokrata többséggel is elég vontatottan haladnak a dolgok. Ez némileg visszavezethető a fentebb már említett *leadership* problémára is, hogy Obama nem gyakorolta ezt kellő határozottsággal. Ráadásul még Rahm Emanuel – akit Rambo Emanuelnek is neveztek – is távozott a kabinetiroda éléről, és helyét pedig egy menedzser alkatú ember töltötte be, Pete Rouse, aki bár hosszú időn keresztül Tom Daschle-nek dolgozott, és sokszor a 101. szenátornak nevezték, de ő mégsem az az erőteljes egyéniség, mint aki a

Rahm Emanuel volt. Főleg úgy, ha a Képviselőházban vesztenék el a többséget, mert Emanuel a Képviselőházból jött, tehát ő jobban ismerné azt a közeget, mint Rouse. De Obama helyzete még akkor is nagyon nehéz lesz, ha a demokraták megtartják mindkét házat, mert a többség mindenképpen csökkenni fog, és a demokraták közt ott vannak azok a konzervatív vagy *blue dog* demokraták, akiket a déli államokból azért választanak meg, mert nagyrészt, néhány ügytől eltekintve, gyakorlatilag republikánus platformon vannak. Márpedig ők nem fogják odatolni a szavazatukat, mert az ő politikai létük attól függ, hogy ne hódoljanak be nagyon a Fehér Háznak. Ha van 49 fős többség, akkor bátran lehet mondani, hogy nyugodtan szavazzatok ellenem, hogy a politikai jövőtök biztosítva legyen, viszont ha 5 fő van csupán, akkor mindenkire szükség van mindig, mert ha csak néhány nem szavaz úgy, ahogy kell, már akkor bukik az egész. Tehát a választások után szűkebb lesz a belpolitikai mozgástér.

De van egyáltalán a fiókban olyan terv, hogy mivel lehetne orvosolni a signature issue-val kapcsolatban említett hátulütőket, még akár Obama szempontjából ideális forgatókönyvvel számolva, föltéve a kongresszusi többség megtartását is?

Az egészségügyhöz már nem fognak hozzányúlni. Amihez most hozzá kéne nyúlni, az egyrészt a bevándorlás. Ez Arizona miatt még inkább előtérbe került. A demokratáknak nagyon fontos, hogy sokat tegyenek a spanyol anyanyelvűeknek, a latinóknak. Csakhogy ez is egy olyan ügy, amibe, aki csak hozzányúlt, belebukott. Bush is hozzá akart nyúlni, egy liberális Obama pedig egyenesen megbukhat rajta. Utoljára Reagan tudott '86-ban egy 0:0-s törvényt hozni, ami gyakorlatilag legalizálta azt, aki benn van, és újraindította az órát; azóta bekerült még további húszmillió. Főleg az ő állampolgárságuk a nehéz kérdés egy 10%-os munkanélküliségnél (ami nem 10%, hanem annál magasabb persze, mert 10% csak az, aki abszolút munkanélküli, de ehhez a szakértők még 6-7%-ot hozzáadnak olyanokból, akik részmunkaidőben és egyéb alternatív módokon dolgoznak). Erre a legális munkaerőpiacra rászabadítani még egy tízmilliós réteget komoly elhatározás kérdése – nem beszélve arról, hogy az illegális viselkedés „jutalmazása” mennyire nem üdvös dolog.

Akárhogy is, a gazdaságot talpra kell állítani, a gigantikus államadósságot és munkanélküliséget mindenképpen le kell faragni, mert ha Obama úgy megy neki a következő elnökjelöltségi kampánynak, hogy az államadóssággal nem tudott mit kezdeni és kétszámjegyű a munkanélküliség, akkor az már eredendően kvázi veszített helyzet lesz. Persze egy elnökválasztás mindig összetett dolog, függ az ellenféltől is, és addig még sok minden történhet, de a politikai-politológiai tankönyvek szerint mindenestre egy ilyen helyzet nem jó kiindulópont.

Egyébként, ha már újráválasztásról ejtettünk szót, ne hagyjunk érintetlenül egy másik aspektust sem: Obama elnök rasszbéli hovatartozását, amit „kétélű fegyverként” tartottak számon mindvégig a kampány során. Obamától részben származása miatt is vártak olyan sokat: én nem vagyok teljesen biztos abban, hogy önmagában az Obama-program, ha ugyanez például egy John Kerry személyéhez társul, akkor is megnyerte volna az elnökválasztást. Tehát itt majd hogyan egyfajta fordított rasszizmus érvényesült, ami jól eladhatóvá tette őt a választók széles körében. Elnökként viszont már kevés csupán a személye: ilyen szempontból eleve nem tudhatott megfelelni a várakozásoknak. Nem beszélve arról, hogy neki nagyon nagy a felelőssége, és valamilyen szinten ez is biztosan nyomasztja, mert ha ő kudarcot vall, akkor egy-két generációra vélhetően megint el lesz vágva a fekete politikusok sora. Mert az amerikaiak 15%-a még mindig rasszista, és féltő, hogy bár neki sikerült ezt legyőznie, kudarca esetén újra működésbe lépne az úgynevezett Bradley-effektus, hogy a felmérésekben az emberek jórészt a politikai korrektség jegyében nem kifogásolják egy jelölt bőrszínét, de a szavazófülkében mégis inkább a másik jelöltre ikszelnek.

Eddig beszélünk az Egyesült Államokról és annak is az elmúlt néhány évről. Lépünk kicsit hátrébb mind térben, mind időben: hogyan értékelhetjük a Szovjetunió felbomlása utáni időszakot a nemzetközi kapcsolatok alakulása tekintetében általában?

Anélkül hogy hosszasan ecsetelnénk a mindenki által jól ismert dolgokat, összegezve elmondható, hogy a bipoláris világrend fölbonlása után egy ideig volt az amerikaiaknak egyfajta „csillagórájuk”, amikor az oroszok már gyengék voltak, a kínaiak még gyengék voltak, a németek pedig nem nagyon akartak erőteljes világpolitikát folytatni. A '90-es évek elején valóban unipoláris volt a világ – vagy használhatjuk az Egyesült Államokra a „globális hegemón” terminust. Ezt követően viszont az erőközpontok kezdtek kicsit föléledni, ami nem azt jelenti, hogy az összes spektrumon veszélyeztették volna az amerikaiakat, mert a katonai spektrumban senki nem veszélyeztette. A gazdaságiban viszont már vesztek pozíciókat, csakúgy mint a puha hatalom dolgában – bár pár évtizedig még biztos, hogy McDonald'sok lesznek, nem pedig kebabsütődékekben fogunk falatozni, és Michael Jacksont hallgatjuk, nem pedig a legújabb kínai popsztárt s a többi. A politikai pozíciók mindazonáltal ezzel együtt is gyengültek: az, hogy a németek és a franciák 2001-ben, 2002-ben, 2003-ban több kérdésben nyíltan azt mondták, hogy „nem”, újdonság volt Washington számára, ehhez nem szoktak hozzá; ettől kezdve kezdtek mutatkozni a jelei egyfajta új német–francia–orosz egymásra találásnak. Nyugat-Európában rádöbbenek ugyanis, hogy szilárd és komoly európai biztonsági struktúra oroszok nélkül nem létezhet, miközben az oroszok is szeretnék felváltani itt az amerikaiakat.

Tehát a '90-es évek végétől megkezdődött egy olyan változás, ami elvezetett oda, hogy most már van több erőközpontunk, és mára már tripoláris világról beszélünk. Vagy alternatívaként kínálkozik világpolitikai jelenünk megragadására, Richard Haass megfogalmazásában, a *nonpolar world*. Bár azért szerintem pólusok még vannak, mert a rivalizálás folyik a feltörekvő hatalmak közt is – Kína, Oroszország, India. Vagyis, és erre is fontos rámutatni, nem arról van szó, hogy mindenki egy ellen, az amerikaiak ellen lenne, hanem a feltörekvők egymást is gátolják, egymással is rivalizálnak. Az egyik dolog ez a nagypolitikában.

A másik, hogy nagymértékben megnövekedtek az úgynevezett nem-állami szereplők – számuk, jelentőségük, képességük a politika befolyásolására; gondolok itt akár pénzügyi, akár transznacionális csoportokra. Ennek a jelenségnek a különlegessége az, hogy ezen újabb szereplőket a hagyományos intézményrendszerrel nem lehet kezelni – értsd: nem lehet az ENSZ elé citálni az al-Kaidát vagy az ETA-t, például. Márpedig ha a fennálló rendszerben nem lehet őket kezelni, újat kell kitalálni, amit még nem találtak ki.

Ezenkívül nagyobb hangsúlyt kaptak az újszerű és transznacionális „biztonsági” kihívások. Már nem arról van szó, hogy atombombát dobniuk egymás fejére, hanem energiaforrásokról, vízellátásról, környezetkárosodásról, klímaváltozásról, minden egyébéről. Nagy polémia folyik arról, hogy ezek a folyamatok mennyire gyorsak – és ezekkel kapcsolatosan napvilágot láttak igen ijesztő erőjelzések is. Hogy miközben csökken a lakható területek mérete és a felélhető nyersanyagok forrása, az emberi népesség növekszik, amiből komoly konfliktusok indukálódnak. Az efféle kihívások kerültek most előtérbe, és ezekben, őszintén szólva, az amerikaiak nem mindig járnak élen. Az egyik oldalról követni kellene az európai napirendet – károsanyag-kibocsátás és egyébek tekintetében – a másik oldalról viszont, hogy mindenért Amerikát kiáltják ki bűnbaknak, szerintem nem teljesen helyes, mert, a példánál maradva, a károsanyag-kibocsátás tekintetében Kína és India sokkal többet árt az Egyesült Államoknál. Az amerikaiak felfogása így az, hogy amennyiben ők egyoldalúan végrehajtanák az elvárásokat, abból a riváisaik kerülnének ki győztesen, vagy legalábbis előnyhöz jutnának. Természetesen meg kell különböztetni a már intenzív és a még extenzív gazdasági fejlődési szakaszban lévő országokat – az utóbbira példa Kína vagy India, az előbbire az Egyesült Államok és Nyugat-Európa –, és ezen problémaegyüttesek finomhangolásánál az eltérő adottságok okozta különbségek figyelembe vétele nagyon kényes téma. És a képletet még tovább bonyolítják az óriási lobbierővel bíró érdekelt multinacionális cégek. A tények és összefüggések számbavétele ráadásul sokszor amiatt is nehéz, mert sok kérdésben még a tudományos világ képviselői is megosztottak, illetve az eredmények mögött

sok esetben torzító, adott pozíciókból fakadó inherens érdekek húzódnak meg, és emiatt nem egyszerű eldönteni, mit kell valós veszélynek tekinteni és mi a kreált fenyegetés. Egyik kedvenc példám erre a H1N1-világiárvány esete, de ide lehet sorolni a klímaváltozástól a génmódosított élelmiszereken keresztül az energiahordozókig sok mindent.

Összességében a világ sokszínűbb és egyben bizonytalanabb lett, megszűntek a könnyen kijelölhető levert cölöpök – mint amilyen annak idején a nagy összefogást teremtő náciizmus vagy kommunizmus elleni harc volt. Legutóbb a terrorizmust próbálták behelyettesíteni ezek helyére, de ez nem bizonyult olyan mozgósító tényezőnek, amiért az emberek nagy áldozatokra hajlandók lennének – sokkal megfoghatóbb volt az, amikor a Vörös téri díszszemléken vonultak a rakéták, vagy amikor Hruscsov verte a cipőjével a pódiumot az ENSZ-ben. Ehhez képest most egy házilag barkácsolt bombától inkább csak átláthatatlanabb lett a világ. Ráadásul sokkal diverzifikáltabb lett a kommunikációs csatornák rendszere, aminek kapcsán egyáltalán nem vagyok meggyőződve arról, hogy az ismeretek biztosabbak lettek, mert az információk egy része teljesen ellenőrizhetetlen. Ezért mondom egyébként azt is, hogy az utóbbi húsz év külpolitikájában már emiatt is nagyon nehéz doktrínákat alkotni – inkább csak, óvatosabban fogalmazva, elnöki stílusokról lehet beszélni.

Egy másik fejlemény – bár nem szigorúan véve az utóbbi húsz évé, de e periódusban mindenesetre még inkább felerősödve – a demokrácia működési elveinek az átalakulása. Annak idején volt egy rosszindulatú vicc, hogy „az emberi visszafejlődést, a fordított darwini evolúciót lehet tanulmányozni George Washingtontól George Bushig”. Ez persze csak egy „bon mot”, de azért a tendenciákat tekintve némi igazság van a dologban, csak hogy egészen más, nem személyeskedő, hanem rendszerszintű megközelítésből. Mert ha megnézzük a kétszáz évvel ezelőtti Amerikát, a washingtoni generációt, akkor tulajdonképpen szinte mindegyikük nagy elme volt – az anekdota szerint Kennedy sütött el egy illusztratív mondást ezzel kapcsolatban, amikor a Fehér Házban egy díszvacsorán összegyűlt egy tucat Nobel-díjas és más nagy koponya, miszerint „legutóbb akkor volt ilyen *brainpower* ebben a szobában, amikor Jefferson egyedül vacsorázott”. Abban az időben egy Jefferson, egy Hamilton, egy Adams komolyan vitatkoztak, és ha a Föderalistát elolvassa valaki, szembeszökő, hogy ahhoz, hogy az embereket meggyőzzék egy kérdésről, olyan magas szintű esszéket írtak, amelyek mindmáig az amerikai politikai gondolkodás alapjait képezik. Ehhez képest, ha ma próbál meg valaki ilyet írni, az első oldal után odavágják a földhöz, mert a tömegdemokrácia magával hozott egy új típusú politikust: a tömegkommunikáció más képességeket kíván. Annak idején George Washingtonnak és a Föderalistának – bár nem szokás emlegetni – az akkori elitet kellett meggyőznie, mert annak volt választójoga, és a művelt felső

középosztálynak, ha Rómára vagy Hellászra hivatkoztak, nem csak a nyári vakáció jutott eszébe. Ma viszont, a *universal franchise* korában – és persze mindezt nem értékítéletnek szánom, hanem tényként állapítom meg –, a legtanulatlanabb és legtájékozatlanabb választónak a szavazata pontosan annyit ér, mint a legképzettebb, legéleslátóbb gondolkodóé. Az igazsághoz persze az is hozzátartozik, hogy a komplexebb jogszabálycsomagokról nemcsak az átlagember nem tud megalapozott véleményt alkotni, de maguk a róla egyik napról a másikra szavazó honatyák sem tudják, mit is tartalmaznak igazából.

És ez nemcsak az Egyesült Államokban van így: anélkül, hogy neveket akarnék mondani, a mai nyugat-európai generáció tagjai sem olyanok, mint Adenauer, De Gasperi vagy Churchill generációja. A tömegpolitika egészen más. És részben emiatt vannak különben Barack Obamának is fokozott nehézségei a belpolitikában, mert ő intellektuál, és ha ő próbálja elmagyarázni a szóban forgó kérdéseket, akkor az emberek egy része azzal vádolja, hogy professzoros, hogy távolságtartó: nekik Clinton kell, nekik Reagan kell, akik egyszerűen tudták előadni mondanivalójukat, és közvetlen, érzelmeket kiváltó emberi gesztusokat voltak képesek produkálni a nyilvánosságnak. Barack Obama pedig – anélkül, hogy mélyebben bele akarnék menni a pszichológiai fejtegetésekbe, de az életrajzában is benne van – talán a származása miatt is távolságtartóbb.

Ebben a változó világban, változó világpolitikai helyzetben – hogy rátérjünk a magyar vonatkozásra is – hogyan lehet értékelni a magyar külpolitika elmúlt húsz évét? Illetőleg egyáltalán van-e önálló magyar külpolitika és van-e egységes magyar külpolitika annak tükrében, hogy az elmúlt ciklusban a magyar külpolitikai stratégia irásos megfogalmazásra is került, de elég sok ellenvélemény, negatívum fogalmazódott meg vele kapcsolatban...?

Az első kérdésre a válasz az, hogy a magyar külpolitika, mint minden külpolitika, nem teljesen független. Olyan nagy az interdependencia az egész világban, hogy ez nem is lehetséges. Amikor a Varsói Szerződés és a KGST tagjai voltunk, nyilván nem volt független a magyar külpolitika, bármennyire is vannak apológétáink, akik visszaemlékezéseikben arról szólnak, hogy külön utakon járt Magyarország: hát Magyarország nem járt külön utakon – az, hogy taktikai kérdésekben kicsit engedtek neki, még nem jelent érdemi önállóságot. Az egyik ilyen klasszikus eset a Világbankhoz és az IMF-hez való csatlakozás utólagos tálalása volt – én már beszéltem olyanokkal, akik akkor illetékes pozíciókat töltöttek be, és akik azt állítják, hogy a szovjetek háta mögött intézte ezt Magyarország, csak hogy ez így nem igaz, mert a szovjetek tudtak minden lépésről, csak éppen azért engedték, mert a '80-as évekre már nem tudták finanszírozni azt a nagy csődtömeget, amit az akkori

kommunista blokk jelentett. Más szavakkal és távolabbi perspektívából: a szovjetek az '50-es években „kibatyuzták” a pénzt a több más országaiból, a '80-as évekre viszont, amikor már vissza kellett pumpálni, azért engedték el többek között Magyarország kezét is, hogy a Világbankhoz menjen pénzért, mert Moszkvának már nem volt erre kerete. Tehát nem kell mítoszokat gyártani: Magyarország nem volt független.

Ugyanígy – persze más dimenzióban – nem független '89 után sem, mert akkortól egy másik elvárásnak kellett megfeleljünk. Persze nyilvánvaló, hogy ez a megfelelés sokkal kedvezőbb volt, és a megfeleltetés másmilyen eszközökkel történt, de ezzel együtt jól dokumentálható, hogy amikor Magyarország a NATO-hoz kívánt csatlakozni, ennek egyik előfeltétele az volt, hogy Magyarország kössön alapszerződéseket Romániával és Szlovákiával, hogy nincsenek területi igényei és így tovább. Ugyan a magyar fél azt tartotta, hogy '47-ben mi már aláírtunk ilyen cikkelyeket a békeszerződésben, az amerikaiak viszont egyértelművé tették, hogy őket ez nem érdekli, még egyszer tessék aláírni, addig NATO-tagságról szó se essék. Tehát ilyen szinten beleszóltak a magyar külpolitikába kívülről is. És ez csak egy kérdés volt, a másik az volt, hogy tessék az ország szekerét gazdasági értelemben ugyancsak rendbe tenni. Például a Bokros-csomag nemcsak belülről jött, mert a NATO-közösséghez való tartozás azt is jelenti, hogy az országnak gazdaságilag stabilnak kell lennie, hisz a nyugati szövetség nem engedheti meg magának, hogy instabil és fenntarthatatlan gazdaságokat „importáljon”. Szóval külső és belső megfelelési kényszerek voltak és vannak is nyilvánvalóan. Az alapfeltételként megjelenő emberi és kisebbségi jogok érvényesülését külön már nem is kell említeni.

Ez persze nem azt jelenti, hogy Magyarország nagy súlyú ügyekben ne tudna dönteni, de többek között az Európai Unió integrációja arrafelé halad, hogy egyre több autoritást vagy szuverenitást helyezünk át Brüsszelbe – ne is menjünk tovább: Közös Kül- és Biztonságpolitika. Ez ennél fogva azt jelenti, hogy közös álláspontokat fogunk elfoglalni, illetőleg feláll a közös uniós diplomáciai kar. Ez utóbbi kapcsán például gondoljunk bele: ha minden országban lesz európai képviselő, nem biztos, hogy a magyar képviselő mindenütt a jelenlegi formákban kell megmaradjon, sőt magától értetődik, hogy bizonyos kompetenciák át fognak kerülni a közösségi struktúrába. Egyértelmű, hogy az integráció bizonyos szempontból behatárolja a magyar külpolitikai mozgásteret.

Ugyanakkor azért az EU nem határoz meg mindent: bilaterális kapcsolatok továbbra is léteznek, hogy a kapcsolatok fejlesztése terén hová helyezük a hangsúlyokat, az is sok tekintetben rajtunk múlik. Például most egyfajta irányváltás, filozófiaváltás figyelhető meg az Orbán-kormányánál, amely nagyobb hangsúlyt ad a keleti kapcsolatnak, a keleti partnereknek és a keleti modelleknek, mint korábban – ezek váltások, és az adott kereten belüli

mozgásteret érzékeltetik.

Klasszikusan, egy külpolitika akkor eredményes, ha van egy stabil belpolitikai háttér, van egy stabil gazdaság és van egy stabil társadalmi támogatottság. Ezek általában nem nagyon voltak meg egyszerre. A társadalmi támogatottság a NATO- és az EU-csatlakozásnál nagyjából megvolt, a felmérések és a népszavazási eredmények szerint a döntő többség támogatta. Hozzáteszem ugyanakkor azt is, hogy az EU- és a NATO-tagságnak egyszerűen nem volt alternatívája – tehát azért nem zajlott le igazi társadalmi vita, mert nem volt miről. Érdekes módon, akik kisebb hadsereget akartak, azok semlegességet emlegettek – na most az ő figyelmüket föl lehetne hívni arra, hogy Svájcra vagy Svédországra tekintve azt látjuk, hogy a GDP 4-5%-át költik védelmi költségekre, illetve a svájciaknál minden férfi évente három hetet gyakorlatozik: kérdés, hogy a tagságot ellenző aktivisták mennyire fogadnák el, ha Magyarország 1% helyett 5-öt költene a védelemre, és minden férfinak kötelező katonai szolgálatot kellene teljesítenie. Gazdasági és európai integrációs oldalon ugyancsak nem volt alternatíva. Vannak bírálatok, amiket elsősorban szélsőséges pártok gyakorta megfogalmaznak, és adott esetben valós problémákat vetnek föl, de ezek mellől mindig hiányzik a felmutatott reális alternatíva: nem kétséges, hogy az Európai Unió az emberek populáris várakozásait sok szempontból nem váltotta be, mert nem lett itt tejjel-mézzel folyó Kánaán rögtön, de mindeközben észre kell venni azt is, hogy Magyarország kívülről még rosszabb helyzetben lenne, mert akkor az exportlehetőségek beszűkültek volna, és azért Magyarország mégiscsak többet kap vissza, mint amennyit befektet. Nem is szólva arról, hogy ha egy ország EU- és NATO-tagország, akkor a befektetési környezete és besorolása is más, aminek – például a nagyvállalati szférában – rengeteg vonzata van. Egyszerűen nem volt alternatíva: Magyarország ott van, ahol van, és az az igazság, hogy vannak ennél rosszabb geopolitikai, sőt geoökonómiai adottságú helyek is, így inkább nem mennék el abba az irányba, hogy Magyarországnak a kényszerek miatt kellett belépnie. Ezek olyan szervezetek, amelyek Magyarország érdekeit szolgálják rövid-, közép- és hosszútávon egyaránt.

Az úgynevezett nagystratégiai kérdés nem volt kérdés: ezen belül van a sokat emlegetett hármas külpolitikai prioritás, ami felsorolható. A nyugati integráció már megvolt – ezt fentebb ki is tárgyaltuk. A másik kettőnél, a szomszédságpolitikában és a magyarságpolitikában viszont már voltak ellentétek, de itt a mozgáster is más.

A nemzetpolitikánkat illetően először is meg kell említeni, hogy a klasszikus, brubakeri tipológia szerint egy kisebbség esetében három főszereplő van: az anyaország, a befogadó ország (*host nation*) és a kisebbség. A kisebbség helyzetét mindig az dönti el, hogy a három között milyen a

viszony. Ha a kisebbség és az anyaország között jó a kapcsolat, az még egyáltalán nem jelenti, hogy jó a helyzetük is; ha a kisebbség és a többségi társadalom között jó a kapcsolat, nem biztos, hogy jó az anyaországgal; és így tovább, tehát mind a három kell hozzá. Magyarország vonatkozásában, ha nagy általánosságban nézzük, akkor a balközép a két ország közötti kapcsolatot tartotta inkább némileg előbbre valónak, a jobbközép pedig inkább a kisebbség és az anyaország közötti kapcsolat oldaláról közelítette meg a kérdést. Mindkettő törekedett tehát arra, hogy együttműködjön a három reláció, de az egyik inkább az egyik, a másik meg inkább a másik relációba mozdult el. Ilyen szempontból volt és van különbség a két nagy politikai irányvonal közt.

A szomszédságpolitikát illető különbséget pedig röviden úgy lehetne leírni, hogy a jobbközép Közép-Európának mindig valamivel több jelentőséget tulajdonított, míg a balközép – talán egyfajta kompenzációként – mindig valahogy nyugatosabbnak akart látszani, és emiatt a szomszédságpolitikára sokszor nem fordított akkora gondot, mint a nyugati orientációra. Ismert, hogy a Gyurcsány-kormány alatt a visegrádi együttműködés nem volt túl erőteljes; Lengyelországgal rossz viszonyt alakítottak ki ideológiai és egyéb okok miatt, ami Közép-Európa egyetlen középhatalmával szemben nem volt igazán előnyös; Ukrajna kapcsán a narancsos forradalomnál egy ideig szembementek az egész közép-európai konszenzussal; külpolitikát folytattak Oroszországgal kezdetben a Nabucco és a Déli Áramlat, illetve egyebek kapcsán. Szóval az a benyomás, minthogyha inkább a nagyobb hatalmakra – az oroszokra, az amerikaiakra, a németekre – koncentráltak volna, nekik próbáltak volna megfelelni. A jobbközépnél pedig elsősorban – már az első Orbán-kormány alatt is – az jellemző, hogy Közép-Európának sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonít: a megítélés az, hogy ha erős Közép-Európa van, akkor az erős Közép-Európa jobban tudja megjeleníteni a közép-európai és azon belül a magyar érdekeket, mint ha egyenként próbálkoznának ezek az országok. Ebben az esetben is a stratégiai megközelítés a másilyen. Viszont hangsúlyozni kell, hogy ebben a megközelítésben korántsem arról van szó, hogy Közép-Európa szembemenjen Európával, hanem egyszerűen arról, hogy Európa is egyfajta érdekérvényesítő fórum, ahol csak különböző alkalmi szövetségekben lehet érvényesülni – attól függően, hogy éppen milyen szakpolitikai területet tárgyalnak: mezőgazdasági politikában, támogatási rendszerek kérdésében, szociális ügyekben, környezetvédelemben más és más országokkal lehet jól együttműködni. Viszont az mindenesetre törvényszerű, hogy Közép-Európa több kérdésben tud együttműködni, mint egy közép-európai ország például egy ibér vagy skandináv országgal: ha a gazdaság szerkezet eltérései miatt lehetnek is hangsúlyeltolódások, a regionális partnerségi politikák mindig összekötik az egyes régiókat. Például

Schengen kiterjesztésének érdeke szintén erőteljesebben jelenik meg a közép-európai térség országaiban, mint bármely más tagállam törekvéseiben.

Szemmel látható, hogy törekvés mutatkozik minél többrejtű és többirányú kapcsolatrendszer kialakítani, vagy legalábbis tájékozódni. Jó példa erre a Duna-menti együttműködés vagy akár, egy egészen más területről, az Andrássy Egyetem is. Tehát Magyarország Európa közepén szabad vegyértékekkel bír a legkülönbözőbb irányokban, és ezt ki kell használni. Azt hiszem, hogy az átértékelődés, ami a mostani kormánynál elsősorban Oroszországot illeti, amellyel bizonyos szempontokból nem felhőtlen a viszonya a Fidesznek, reálpolitikai alapon működhet. Oroszországot nem lehet Közép-Európából „kitessékelní”, ez nyilvánvaló – és nemcsak az energia miatt. Tehát az, hogy Moszkva irányába tájékozódik a Fidesz, a pragmatizmusát jellemzi.

Összességében mindenesetre lehet azt mondani, hogy a magyar külpolitika relatíve figyelemre méltó folytonosságot mutatott. A fentebb vázolt hármas irány többé-kevésbé működött: ezen belül a hangsúlyokat illetően voltak különbségek, de nagyobb irányváltások nem – külpolitikában nagyon nehéz is lenne 180°-os fordulatokat venni. Korrekciók persze nyilvánvalóan minden választásnál voltak és lesznek is. Így például jól megfigyelhető, hogy jobbközép kormány alatt mindig egy erőteljesebb nemzetpolitikai dimenzió, míg balközépnél egy erőteljesebb államközi dimenzió érvényesül.

Ha a magyar külpolitika jelen helyzetét nézzük, hogy állunk most – egy EU-elnökségre való felkészülés hajrájában, egy jobbulófélben lévő magyar–szlovák viszony tekintetében, egyéb aktualitások tükrében?

Úgy gondolom, hogy jelen pillanatban a magyar külpolitika stratégiai kiindulópontja egy erős Közép-Európára építkező lehetőségekben való közreműködés. Ez megnyilvánul a Duna Régió Stratégiában – nyolc EU-ország és négy nem-EU-s ország komplex együttműködése a kulturális programoktól az infrastrukturális beruházásokig a közös „európai főútvonal” mentén. Ennek tekintetében a hajógyártást illetően például két tábor van: az egyik a Dunát igazítaná a hajókhoz, a másik a hajókat a Dunához; Magyarország a hajókat szeretné a Dunához, a vízminőség, az élhető környezet és egyéb szempontok középpontba állításával. A másik prioritás egy közép-európai energetikai stratégia, ami nemcsak az útvonalak, hanem a források diverzifikálásában is realizálná. Említésre méltó a magyar–lengyel–román stratégiai háromszög kezdeményezése is.

Külön lehetne szót ejteni az EU-bővítésről, ami kapcsán nyilvánvaló például, hogy Magyarország támogatja Szerbia csatlakozását, a nyugat-balkániak és közép-kelet-európaiak perspektíváját, mert valódi és teljes

európai egység csak ezen elemek struktúrába emelésével képzelhető el. Ebbe illik bele Horvátország EU-csatlakozása lezárásának a törekvése. Ezek a Magyarország szintjéhez mérten nagy kezdeményezések mind közép-európai dimenzióval rendelkeznek. Szerintem még ezt is erősíti közvetve az, hogy Oroszországgal pragmatikus kapcsolatot akarunk kialakítani, mert Közép-Európában három nagyhatalom van jelen: Oroszország, Németország és Egyesült Államok – persze lehet fogalmazni árnyaltabban és kevésbé finoman egyaránt, de ez a geopolitikai tény. Magyarországnak érdeke fűződik az úgynevezett keleti partnerséghez, hogy az Oroszország és az EU közti köztes szürke zóna megszűnjön: a stratégia az, hogy Magyarország beágyazódjon az EU-ba, és ne frontországként legyen a peremén – mert Magyarország most sok szempontból az, hisz Szerbia, Ukrajna nem EU-tag, Románia nem schengeni tag. Ha ezek megváltoznának a közeljövőben, az sokat javítana Magyarország helyzetén, perspektivikusan pedig a keleti partnerséggel, Moldovával még inkább beágyazódna, távolabb kerülnénk a potenciálisan gazdasági jellegű konfliktus- vagy veszélyforrásoktól.

Ugyancsak nem lehet említetlenül hagyni a következő európai szemeszterre kilátásba helyezett gazdasági kormányzást – a részleges kudarc egész régiókat vagy országcsoportokat ránthat magával. Újfént az Unió szomszédságára tekintve: egy nagy ukrajnai vagy nyugat-balkáni bukás a menekülthullámtól a befektetési környezet megváltozásáig sok szempontból hátrányosan érintene minket. Mindezt az Európa 2020 agendájához is hozzá kell igazítani. Ebben a vonatkozásban kulcsfontosságú elem a magyarországi és az európai romaintegráció. Demográfiailag hasonlóan nagy horderejű problémakör a bevándorlás – európai szinten elsősorban a törököké –, illetve a társadalom elöregeedése; a magyar álláspont az, hogy ezt megfelelő családpolitikával lehetne ellensúlyozni, és hogy a magyar családpolitikai koncepció – a nagycsaládosok segítése s a többi – modellértékűvé, más országok által is átvehetővé válhatna. Mindez persze összefügg a munkahelyteremtés kérdésével is – európai és országos szinten egyaránt.

A „nagypolitikában” számos kérdés övezi a biztonságpolitikai oszlopot – a NATO-nak egyelőre nincs alternatívája, Magyarország egyelőre nem gondolkodik külön európai biztonsági és stratégiai koncepcióban. A globális politikában pedig az az új szemlélet, hogy semmi sem idegen Magyarországtól, ami a világban történik. Tehát igaz, hogy nem tudunk jelen lenni mindenhol, de igenis minket is érdekel, hogy mik történnek ott, mert egyszerűen megérkezhetnek hozzánk a járványok, a menekülthullám, az éhínség, vagy egy háború kitörése esetén az energiaárak felszökésének következményei hamar begyűrűzhetnek hazánkba is (ne feledjük: hazánk 80%-ban energiaimportőr).

Végezetül ne menjünk el szó nélkül a mellett, hogy nemrégiben Önt nevezték ki a

Külügyi Intézet igazgatójának. Adja magát tehát a kérdés: miként látja a Külügyi Intézet helyzetét, szerepét az előbb elhangzottak tükrében, illetve van-e személyes „ars poeticája” a Külügyi Intézet működésével, jövőjével, esetleges változtatásokkal kapcsolatban?

A Külügyi Intézetnek van egy alapító okirata, és ebben meg vannak szabva a feladatai. Alapvetően három nagy kérdéskör van.

Az egyik, hogy együttműködjön a Külügyminisztériummal. Itt elsősorban külügyi tervezésről van szó – rövid-, közép- vagy hosszútávon, a „megrendeléstől” függően. Megemlítendő, hogy többek közt már a Külügyi Intézet is részt vett annak idején az előző külügyi stratégia kidolgozásában is. De ezenkívül, hogy a célokról is beszéljek, a cél az, hogy közelebb vigyem az intézet munkatársait a diplomatákhoz: az elméletet és a gyakorlatot jobban kell ötvözni, hisz az egyik fél ezt tudja jobban, a másik fél azt, és a legjobb eredő a kettőnek valamiféle ötvözeteképp áll elő. Számos jól megvalósult amerikai példa is áll előttünk, amely rendszerben például a Brookings vagy az American Enterprise Institution különféle módokon együtt dolgozik a kormánnyal – mikor demokrata kormány van, jellemzően a Brookingsot kéri fel, mikor republikánus, akkor a Heritage Foundationt, a Hudson Institute-ot vagy a Catót.

A másik feladat, hogy önálló kutatásokat végzünk – részint létező éves munkaterv alapján. A kutatások sem teljesen öncélúak, hanem azért ezek is kapcsolódnak a stratégiai irányokhoz. Ilyenekre egyelőre jórészt még csak politikai akarat van, de előbb-utóbb remélhetőleg generálódik pénzügyi akarat is, hogy a Külügyi Intézetben például a Közép-Európa-kutatásokra is nagyobb erőforrást szánhassunk. Most is vannak kiváló Közép-Európa-kutatók, de ha ez a politikai szándék megvalósul, és megfelelő finansziális támogatás is lesz, magyarul új állásokat kap majd az intézet valamikor (jövőre nem valószínű, esetleg utána), akkor ez azt jelenti, hogy félig-meddig helyreállna az, ami már korábban volt, a Közép-Európai Kutatások Centruma vagy a Közép-Európai Tanulmányok Központja, amit a Gyurcsány-kormányzat annak idején megszüntetett, és szétszórta az embereket a Kisebbségkutatótól kezdve mindenhová. Most a kérdés az, hogy legyen-e önálló ilyen központ vagy inkább munkacsoport legyen: ha nem is alakulna önálló intézetté ez a központ, de néhány kollégával meg lehetne erősíteni ezt a vonalat.

Végül a harmadik és az egyik legjelentősebb funkció a közvélemény tájékoztatása. Sok rendezvényünk van már most is, és még többet szeretnénk. Ezek zöme olyan elemzői és közérdeklődésre egyaránt számot tartó kérdésekre koncentrálnak, mint például az amerikai kongresszusi választások, a NATO-ban és az EU-ban várható változások és így tovább. A tevékenységi kör egy másik részét a nemzetközi konferenciák szervezése

teszi ki – például a következő évben egy nagyszabású keleti partnerségi konferenciát tervezünk. Ezeken túlmenően a hazánkban megforduló, a tudományos és politikai életet képviselő embereknek megkísérlünk fórumot adni – például vendégünk lesz a közeljövőben a török EU-főtárgyaló, majd egy amerikai politológus. Továbbá van egy új kezdeményezés, az úgynevezett Nagyköveti Fórum vagy Nagykövetek Fóruma, ahol – tegnap volt az első – a lényeg az, hogy a magyar kormány vezető tisztviselői a diplomáciai karnak tudják ismertetni az új minisztériumok politikáját, illetve az ezzel kapcsolatos kérdésekre válaszoljanak: ezzel egyszerre hozzuk közel egymáshoz a szakpolitikákat és gazdagítjuk azokat a külföldi nézőpontok megértésével. Jövőre pedig sok olyan rendezvényünk is lesz, ami az EU hivatalos rendezvényeinek sorába illeszkedik, amelyek keretében szakpolitikusokkal és szakértőkkel vitatunk meg különböző kérdéseket – ezek között lesznek évfordulós konferenciák, illetve az adott politikai eseményekhez kapcsolódó események. Illetőleg ne feledkezzünk meg állandó felületeinkről, a Külügyi Szemle és a Foreign Policy Review folyóiratokról, a legkülönbözőbb gyorselemzésekről és a folyamatosan aktualizált linkgyűjteményről a honlapon.

Az interjút Holndonner Róbert László és Krizmanits József készítették.